

## ADİ VE TİCARİ İŞLERDE FAİZ

Arslan KAYA(\*)

### I. Faiz Kavramı ve Benzer Kavramlardan farkı

#### 1) Faiz Kavramı

Faiz, iktisadi açıdan sermayenin geliri, hukuki yönüyle de belirli bir meblağın alacaklısının bundan muayyen bir süre mahrum kalması karşılığında yıllık yüzdeler ölçüsünde sağlanan medeni semere<sup>(1)</sup>, para alacağını bir nevi ücreti ve kirası olarak tanımlanmaktadır<sup>(2)</sup>. Kaynağı itibariyle faiz alacağı, borcun kaynağına bağlı olarak; kanundan veya hukuki bir işlemde doğabileceği gibi, bir hukuki fiil ve olaydan yahut haksız bir fiilden de doğabilecektir<sup>(3)</sup>. Tanımdan da anlaşılacağı üzere faiz alacağının önemli bir özelliği, asıl alacağı bağlı fer'i bir hak olmasında gözüktür. Bunun anlamı, faizin doğumu ve varlığının asıl alacağa bağlı olması ve saklı tutulmadığı sürece asıl alacakla birlikte sona ermesidir.

#### 2) Faiz Kavramının Benzer Kavramlardan Farkları

##### a) Gecikme zammı/tazminatı

Bazı kanunlarda<sup>(4)</sup> yer alan gecikme zammı/tazminatı kavramının özellikle gecikme faizinden ayırdedilmesi gerekir. Gecikme zammı da bir alaca-

(\*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

(1) VON TUHR, Andreas: Borçlar Hukuku, Ankara 1983, (Çeviren EDEGE, Cevat), s.61.; FEYZİ-OĞLU, Feyzi Necmettin: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C.I İstanbul 1977, s.59.; OĞUZMAN Kemal: Borçlar Hukuku Dersleri C.I, Genişletilmiş 4. Bası, İstanbul 1987, s. 197/198.; WEBER, Rolf: Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Bd. VI/I, 4. Teilbant-Kommentar zu Art. 68-96, Bern 1983, Art. 73 OR, N. 13

(2) DOMANIÇ, Hayri: Ticaret Hukukunun Genel Esasları, Genişletilmiş 4. Bası, İstanbul 1988, s. 23

(3) OĞUZMAN, s.29

(4) Gecikme zammı/tazminatına yer veren tespit edebildiğimiz Kanun ile ilgili maddeler şunlardır: 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesi; 6183 s. AATUHK.nun 51 ve 52. maddeleri, 506 s. SSK.nun 3203 s. Kanunla değişik 80. maddesi; 3945 s. Noterlik Kanununun 56. maddesi ve 5590 s. Kanununun 76. maddesi hükümleridir.

ğın geç ödenmesini önlemeye yönelik bir tedbir niteliğinde olmasına rağmen, faizden farklı olarak, tahakkuku için bir zamanın geçmesi, talep edilebilirlik bakımından da temerrüdün gerçekleşmiş olması şartı aranmaz<sup>(5)</sup>. Faizden farklı olarak gecikme zammı/tazminatına ancak kanunda öngörülen hallerde hükmedilebilecektir. Gecikme tazminatının bir sözleşme ile kararlaştırılması halinde ise, artık gecikme zammı değil, ceza-i şarttan bahsedilir. Bu takdirde gecikme zammı ile ilgili olarak uygulanması gereken hüküm Borçlar Kanunu'nun 58. maddesidir<sup>(6)</sup>.

### b) Vade Farkı

Özellikle enflasyonist ortamlarda sözkonusu olan vade farkı uygulaması, süresinde ödenmeyen mal bedeli dolayısıyla, faiz dışında ödenmek zorunda kalınan ek bir miktarı ifade eder. Faizden farklı olarak, vade farkına hükmedilebilmesi için taraflar arasında buna ilişkin açık bir sözleşmenin varlığı veya bir cari hesap sözleşmesinin bulunması yahut vade farkı ödemesinin taraflar arasında sürekli sürekli bir uygulama olarak yerleşmiş olması gerekir<sup>(7)</sup>. Aslında vade farkının uygulanabilmesi için aranan bu şartlar aynı zamanda temerrüd faizinden farkını da ortaya koyar. Yargıtay uygulamasında vade farkının hukuki niteliğinin temerrüd faizi olduğu müstakar ichtihad halindedir<sup>(8)</sup>.

- (5) 11HD. .2.6.1988 t ve E. 88/274, K. 88/1136 s. kararında "gecikme zammı ve faizinin ancak, iflasın açılması anına kadar tahakkuk eden kısmı ile iflas masasına kaydedileceği" ifade edilmiştir. (YKD. C.XIV, S.8, s. 1102). Kararın İİK. da 25.11.1988 tarihinde 3494 s. Kanunla yapılan değişiklikle birlikte gözönünde bulundurulması gerekir.
- (6) Yargıtay bir kararında hatalı bir şekilde gecikme cezasını faiz olarak nitelendirmektedir.; "Dairemizin yerleşik içtihadına nazaran elektrik ücret tarifelerinde (gecikme zammı) adı altında öngörülen fer'i alacak, başlangıcı ve nispeti taraflarca önceden belirlenmiş sözleşmesel bir temerrüt faizinden ibarettir. Aynı gecikme dönemi için sözleşmeyle belirlenmiş (gecikme zammı) dışında alacağı bir de (kanuni temerrüt faizi) yürütülmesi temel hukuk ilkelerine aykırı olduğu... "(ERİŞ, Gönen: Madde Açıklamalı-Enson İhtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Birinci Cilt, Ticari İşletme ve Ticari Şirketler, 2. Bası, İstanbul 1992, s. 149)
- (7) 11. HD., 17.4.1989 t., E.5260/K.2293: "Vade farkı isteyebilmek için vade farkı sözleşmesi olmalı veya vade farkı uygulamasının benimsenmesi gerekir" (ERİŞ, C.I., s. 129).
- (8) 11.HD.E. 1990/965, K.1991/11.: "Taraflar arasında sözleşmede ...semen borcunu belli sürede ödenmemesi halinde...geciken her ay için % 5 vade farkı verileceği öngörülmüştür. Peşin satış bedelinin belirli sürede ödenmemesi halinde geciken ödeme dönemleri için borçlunun yapması gereken munzam ödemeler uygulamada vade farkı, finansman masrafı vs. adlarla ifade edilse bile bunların, hukuki nitelikçe dönem ve oranı sözleşmeyle belirlenmiş temerrüt faizi olduğuna kuşku yoktur. -BK.nun 104/f.III maddesinin emredici hükmüne göre birikmiş temerrüt faizine yeniden faiz yürütülemez." Benzer diğer kararlar ise şunlardır: 11 HD. 28.3.1991, E. 9073, K. 2221.; 11 HD. 6.3.1986, t. E.762, K. 1212 (Kararlar, ŞİRİN Şerafettin, Ticaret Hukukunda faiz ve Uygulaması, s. 54 de zikredilmektedir.)
15. HD., 2.4.1990, T. E. 5186/K.1504: "Vade farkı hukuki nitelik itibariyle temerrüt faizidir. -Banka ticari kredi faizi üzerinden faiz istemi, TTK.nun 1461 inci maddesinde öngörülen faizi ifade eder. vade farkına temerrüt faizi yürütülemez." (ERİŞ, C.I, s. 131/132.)

### c) Munzam zarar<sup>(9)</sup>

BK. mad. 105 de düzenlenen munzam zarar, borcun zamanında ödenmemesi yüzünden meydana gelen ve temerrüt faizi ile karşılanmayan zararın giderilmesine yöneliktir. Alacaklı, zararı temerrüt faizinden fazla ise, borçlu kendisine hiçbir kusur isnat edilemeyeceğini ispat etmedikçe bu zararın da tazmini ile mükellef olacaktır. Kanundaki bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere munzam zararın varlığı bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar; alacaklının temerrüt faizi ile karşılanmayan bir zararının bulunması, munzam zarar ile temerrüt arasında uygun illiyet bağı ve borçlunun kusursuzluğunu ispatlayamamış olmasıdır.

Munzam zarar daha ziyade, borçlunun parayı ödememesi nedeniyle paranın başka kaynaklardan, özellikle bankalardan kredi alınması dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede munzam zarardan bahsedilebilmesi için; banka kredisinin temerrüdün gerçekleşmesinden sonra alınmış olması, temerrüt faizini aşan oranda bir geri ödemenin yapılması, temerrüt ile kredi alınması arasındaki illiyet bağının isbatı gerekir. Uygulamada problem kendisini özellikle alınan kredinin temerrüde düşülen borçla ilgili olarak kullanılmış olup olmadığı hususunda, diğer bir ifade ile kredi ile temerrüt arasındaki illiyet bağının bulunup bulunmadığı noktasında göstermektedir. Kanaatimizce, alınan kredinin bu dönemde kullanılması yeterli olup, ayrıca münhasıran temerrüde düşülen borçla bağlantılı olarak kullanıldığının isbatı gerekmez. İşletmeler çoğu zaman bankalarla aralarındaki genel kredi sözleşmesi çerçevesinde peyderpey kredi kullanmakta ve kullanılan bazı kredi dilimleri temerrütten sonraki devreye rastlamaktadır. Özellikle bu noktada kullanılan kredi diliminin temerrüde düşülen miktarla illiyet bağının kurulması gerekir

### d) Benzer Diğer Kavramlar

Öncelikle belirli bir şeyin kullanılmasının karşılığı olan kira bedeli mendeni bir semere olmasına rağmen faiz değildir. Zira faiz paranın borçlu tarafından kullanılmasının karşılığı olmayıp, ondan belirli bir süre mahrum kalmasının semeresidir<sup>(10)</sup>. Aynı şekilde pay mevkiinin verdiği bir hak olan kar payı ve tasfiye artığına katılma hakları (TK. 455, 456)<sup>(11)</sup>, henüz vadesi

(9) Munzam zararlarla ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. DOMANIÇ, Hayri: Faizle Karşılanmayan Zararların Giderilmesini Sağlayan BK. 105 ve Diğer Hükümler, İstanbul 1993, özellikle s. 53 vd.; BARLAS, Nami: Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, İstanbul 1992, s. 187 vd.

(10) OĞUZMAN, s. 198, dph. 44

(11) Kavramlarla ilgili olarak bkz: TEKİNALP Ünal, (POROY Reha/ÇAMOĞLU Ersin), Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, N. 898 vd.; N. 923 vd.

gelmemiş bir senet veya sair alacakların temliki sırasında yapılan iskonto muamelesi<sup>(12)</sup>, bankaların verdikleri teminat mektupları mukabilinde aldıkları tazminatlar da hukuken faiz değildir. Bu anlamda özellikle hazırlık devresi faizinin (TK.mad.470) niteliği tartışmalıdır. Çünkü, hazırlık devresi faizi nitelik itibariyle hem kâra hem de faize benzemektedir. Baskın görüş, ismen faiz olmasına rağmen gerçekte faiz olmayıp aynen kâr dağıtım kararından sonra oluşan kâr alacağı gibi bir hak olduğu yönündedir<sup>(13)</sup>.

Bunların dışında temerrüt komisyonu ve cezai şartta gerçekte belirli bir meblağın zamanında ve tamamıyla ödenmesini sağlamaya yönelik müesseseler olmasına karşın faiz, özellikle de temerrüt faizinden farklı kavram ve müesseselerdir<sup>(14)</sup>.

## II. Faiz Alacağının Özellikleri

a) Faiz alacağı ana paradan ayrı fakat ona bağlı, kanuni ifadesi ile "fer'i bir alacaktır", (BK.113). Borçlar Kanunu'nun 113/2 maddesinde, ana para alacağının sona ermesi halinde işlemiş faiz alacaklarının da sona ereceği hükme bağlanmıştır. Ancak, evvelce işleyen faizleri talep hakkı saklı tutulmuş veya halin icabından<sup>(15)</sup> faiz alacağının saklı kalacağı anlaşılıyorsa, ana para alacağı sona ermesine rağmen işlemiş faiz alacağın sona ermeyecektir<sup>(16)</sup>. Örneğin, ana para alacaklısı veya temsilcisi, asıl meblağı tahsil ettiğini gösteren bir makbuz vermişse faizleri de tahsil etmiş sayılır. Ancak, faiz alacağı hakkının davanın açıldığı sırada yahut asıl alacak tahsil edilirken saklı tutulması yeterlidir. Dava açılırken dilekçede bu alacağın varlığı belirtilmişse, ayrıca hükme binaen para tahsil edilirken, makbuzda da bunun

(12) TEKİNALP, Ünal, Banka Hukukunun Esasları, İstanbul 1988, § 9 N.2.

(13) TEKİNALP (Poroy/Çamoğlu), N. 939

(14) Bu kavramların faizden farkları ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. ÖÇAL, Akar: Türk Hukusî Hukukunda Gecikme Faizi, İstanbul 1965, s. 31, 36.

(15) 19. HD., 16.9.1993, E. 6388, K. 5533: "Bankanın müşterisine fazladan para ödemesi açık kredi kullandırdığının kabulünü gerektirir. Banka ana alacağını tahsil ederken faiz hakkını saklı tutmasa bile, BK.nun 113/f.2 hükmüne göre halin icabı gereği sonradan isteyebilir." (YKD. C. 20, S.2, s. 263/264.

(16) Yarg. HGK., 18.11.1992, E.9-588, K.687.: "somut olayda, faiz alacağına esas teşkil eden kıdem tazminatı davacıya ödenmiş değildir. Ana alacak ödenmediğine göre fer'i hakkın sakıt olması düşünülemez. Ana alacağın taksitler halinde bölüm bölüm ödenmesi durumunda da her bir ödeme sonunda faiz talep etme ile ilgili fer'i hakkın saklı tutulduğunu ayrıca belirtmeye gerek yoktur"

5.HD. 16.9.1986 t., E.986/9992, K. 986/11370, YKD. 1987, C. XIII, S.1, s.43 "Asıl borcun ödeme veya başka bir nedenle ortadan kalkması halinde, isteme hakkı saklı tutulmadığı veya halin icabı anlaşılmadığı takdirde, kural olarak fer'i hak da ortadan kalkar."

saklı tutulması şart değildir. Yargıtay son kararlarından birinde hatalı olarak aksi yönde karar vermiştir<sup>(17)</sup>.

Faiz alacağının fer'i nitelikte olması, tüm bunların yanında asıl alacağın bir parçası olduğu anlamına da gelmez. Bunun özellikle tediye ile ilgili olarak görmek mümkündür. Zira faizin ödenmesi kısmî tediye değildir<sup>(18)</sup>. Bunun anlamı ise şudur: Alacaklı, borçlunun faiz borcu olarak yapmak istediği ödemeyi kısmî tediye olduğu iddiası ile reddedemez. Çünkü, faiz alacağı asıl alacağın bir parçası değildir. Aynı şekilde onun asıl alacağa mahsupda edemez. Verilen meblağın BK. mad.84/1 hükmü gereği mahsup edilebilmesi için faiz veya masraf borcunun henüz muaccel olmaması gerekir. Ancak bu hüküm emredici olmayıp aksini kararlaştırmak mümkündür<sup>(19)</sup>.

Faiz alacağının asıl alacağa bağlı olarak doğmasının diğer bir sonucu da, asıl alacağa kim sahipse onun için doğmasıdır. Ancak faiz alacağını üçüncü kişi lehine bir sözleşme şeklinde kararlaştırma (BK. mad.111), faizin ayrıca temlik edilmiş olması, asıl olarak üzerinde intifa hakkının bulunması<sup>(20)</sup> bu kuralın başlıca istisnaları sayılabilir. Görüldüğü üzere faiz alacağının ayrı işleme konu olması mümkündür. Çünkü, hem BK. mad. 168/3 emredici bir hüküm değildir, hem de BK. mad.84/1'de faizin ayrıca dava ve takip konusu olacağı hüküm altına alınmıştır.

BK. mad. 113. de faiz alacağının fer'i niteliği ve buna bağlı sonuçlar düzenlenirken, 3. fıkrasında; gayrimenkul rehnine (MK. 765 vd.; 773) ve kıymetli evraka ve konkordatoya (İİK. mad.285, 309) ilişkin hükümlerin mahfuz olduğu hükmüne yer verilmiştir. Faiz alacağının bu kapsamda ticaret hukukunda ilginç bir görünümü hamile yazılı bir senetle (faiz kupona) bağımsız hale getirilebilmesinde görülür.

b) Faiz alacağı, ana para alacağının zamanaşımı süresine tabidir, (BK. mad. 131). Mesela, taşıma sözleşmesinden (TK. mad.767), ticaret işleri tatlalığından doğan (T.K. mad. 106/2) ücret alacakları 1 yılda, sigorta sözleşmesinden doğan alacaklar 2 yılda, vekalet, komisyon, acentalık ve istisna akdinden doğan ve cari hesap sözleşmesinden (TK. mad 99) doğan alacaklar 5 yılda zamanaşımına uğradığından; bunlara ilişkin temerrüt faizi alacakları da 1,2 ve 5 yılda zamanaşımına uğrar. Ancak kapital faizleri için 5 yıllık zamanaşımı süresini öngören BK. mad. 126/b.2 hükmüne binaen faiz alacağının daha önce zamanaşımına uğraması da mümkündür. Buna göre

(17) 5.HD. E.984/3075, K. 984/3194, YKD, C:XI, S:2, s. 201 vd.; Nitekim kararda yer alan karşı oy yazısında, faiz alacağının BK.113/2 hükmü gereği halin icabından dahi saklı tutulduğu anlaşılıyorsa istenebileceği hükmünü taşıdığı, önceden mahfuz tutulma durumu bulunduğu göre, bunun ayrıca parayı alırken tekrar edilmesine gerek bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bkz. Yarg. HGK. 15.11.1961, t. E.T./36, K.38, İKİD, 1961, s. 1041.

(18) OĞUZMAN,s.180

(19) FEYZİOĞLU,s.71

(20) Hisse senetleri üzerinde intifa hakkı bulunuyorsa, intifa hakkı faiz alacağını da kapsamaktadır.

asıl alacak 10 yılda zamanaşımına tabi olsa da ana para faizi 5 yılda zamanaşımına uğrar<sup>(21)</sup>. Fakat, ana para faizinin ödenmesi durumunda işleyecek faizler için genel kural geçerlidir<sup>(22)</sup>.

c) Aksi öngörülmediği sürece asıl alacak temlik edilince faizlerde bu temlikin kapsamındadır. Ancak faiz ana paranın bir parçası olmadığından asıl alacaktan ayrı olarak ta temlik edilebilecektir<sup>(23)</sup>.

d) Asıl alacağa ait teminatlar esas itibariyle kısmen veya tamamen faiz alacağını da teminat altına almaktadır. Bu husus özellikle kefaletle ilgili olarak bir çok Yargıtay kararına konu olmuştur<sup>(24)</sup>.

### III. Faizin Çeşitleri

#### 1) Basit faiz-Bileşik (mürekkep) faiz

Basit faiz, ana paraya belirli bir zaman dilimi içinde muayyen bir oranda işletilen faizdir. Bunun özelliği faize sadece ana paranın konu olmasıdır. Bileşik faiz ise, belirli bir zaman içinde ana paraya işletilen faizin, ana paraya eklenerek bulunan meblağa tekrar ve belirli oranlarda faiz işletilmesidir. Kötüye kullanmaya müsait olması ve ekonomik yıkıma sebep olabileceğinden hareketle istisnalar dışında mürekkep faiz yasaklanmıştır.

#### 2) Ana Para (kapital faizi)-Temerrüt faizi

Ana para (BK.mad.126/b.1 re'sülmal) faizi, belirli bir meblağı birisine ödünç, kredi, cari hesap vs. bir işleme binaen veren bir kimsenin bu meblağdan mahrum kalması karşılığı verilen faizi ifade etmektedir. Temerrüt faizi ise, bir para borcunun sözleşme ile kararlaştırılan veya kanun hükmü gereği ödenmesi gereken tarihte yerine getirilmediği takdirde ödenmesi gereken faizdir. Bu faiz bir yönüyle tazminat niteliğindedir. Yani temerrüt dolayısıyla uğranılan zararı karşılayan asgari bir tazminattır. Bu sebepledir ki, BK. mad. 105 de bu faizle karşılanmayan zararın tazmini imkanı tanınmıştır. Temerrüt faizine konu para borcunun hukuki muamele, haksız fiil veya sebepsiz iktisaptan doğması mümkündür.

Temerrüt faizi kavramı ile ilgili olarak Borçlar Kanunu ve Ticret Kanununda muhtelif ibareler kullanılmaktadır. TK. mad.9 da "temerrüt faizi", TK. mad.142 de "gecikme faizi", TK. mad. 1461 de "kanuni faiz" ve "nizami

(21) "Temerrüt faizleri belli dönemlerde ödenmesi gereken ana para faizleri nitliği taşımadıklarından BK. 126/b.1'deki 5 yıllık değil 10 yıllık zamanaşımına tabidirler.", 11.HD. 29.1.1973 t., E. 5433, K. 137 Batider, 1973, s. 174, 175.

(22) KARAYALÇIN Yaşar : Ticaret Hukuku, Ankara 1965, s. 553

(23) OĞUZMAN,s.198.

(24) 4. HD. 28.4.11932, t. E. 396, K. 801; TD., 27.11.1959, E.2737, K. 2979.; 15. HD., 11.6.1979, E. 1255, K. 1417.; 15.HD.16.6.1980, t. E. 1509, K. 1522: Kararlar TANDOĞAN Haluku, Borçlar Hukuk, Özel Borç İlişkileri, C.II, s. 777, 778, 779 da zikredilmektedir

faiz" ifadeleri yer alırken, BK. mad. 103 ve 104 de "geçmiş günler faizi" ifadesine yer verilir. Söz konusu kavram kargaşası maalesef 3095 s. Kanunda da mevcuttur. Örneğin 3095 s. Kanunun başlığında yer alan "kanuni faiz" kavramı ana para faizi anlamında kullanılmaktadır. Böylece özellikle TK. mad.1461 ile açık bir uyumsuzluk yaratılmıştır. Aynı çelişki Kanun'un 2 ve 3. maddelerinde de vardır. Kanun'da yanlış kullanılan bir diğer kavramda 2. maddenin son fıkrasında yer alan "faiz miktarı" kavramıdır<sup>(25)</sup>.

Temerrüt faizi ve ana para faizi nitelik itibariyle fer'i bir borç teşkil etmelerine rağmen önemli bir kaç noktada ayrılmaktadırlar.

a) Temerrüt faizinin talep edilebilmesi için temerrüt halinin gerçekleşmesi yeterli olmasına rağmen, ana para faizinin ödenmemesi dolayısıyla faiz talep edebilmek için ayrıca mahkemeye veya icra dairesine müracaat etmek gerekir. Aslında burada da bir temerrüt faizi olmasına rağmen talep edilebilirlik konusunda bir istisna getirilmiştir.

b) Ana para faizinde zamanaşımı süresi 5 yıl (BK. mad. 126), temerrüt faizinde ise asıl alacağın zamanaşımı süresine tabidir.

c) 3095 sayılı Kanunla önceki düzenlemelerden farklı olarak aynı hükümlere tabii kılınmışlardır.

### 3) Akdî faiz-Kanunî faiz

Kaynağı bakımından faiz, akdi ve kanuni olmak üzere iki kısma ayrılır. Akdi faiz, tarafların, anlaşmalarıyla bir ana para alacağına uygulanan faizdir. İfadeden de açıkça anlaşıldığı üzere kaynağını tarafların iradesi oluşturur. Buna göre, ana para faizi, temerrüt faizi ve mürekkep faizin iradi olarak kararlaştırılması mümkündür.

Kanuni faiz ise, belirli bir alacağa kanunen tahakkuk ettirilen faizdir. Ticari işlerle ilgili olarak başlıca örneklerini TK. mad.22 ve BK. mad. 307 de öngörülen kanuni faizler olmuştur. TK.nun 1461. maddesine göre kanuni faiz ile nizami faiz tabirleri eş anlamlıdır. Hükmün 3095 sayılı Kanunun 1-5 maddeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Burada kastedilen kanuni veya nizami faizin, kapital faizi yahut temerrüt faizi olarak gözönüne alınması gerekir<sup>(26)</sup>.

### 4) Adi işlerde faiz-Ticari işlerde faiz

İlgili olduğu konu açısından faiz; ticari veya adi işlerde faiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ticari işlerde faiz, Ticaret Kanunu anlamında ticari iş niteliğindeki;

(25) Eleştirel bir değerlendirme için bkz. DEMİR, Nevin; 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunu'nun Uygulama Alanı ve Eleştirisi, İBD., C.60, S. 7-8-9, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986 s. 504/505.

(26) DEMİR, s. 504, 505.

- a) Ticaret Kanununda düzenlenen işler,
  - b) (a)da öngörülenler dışında olupta bir ticarethane, fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseyi ilgilendiren işler,
  - c) Tacirin borçları (TK. mad.21),
  - d) Taraflardan biri için ticari iş mahiyetinde olan mukavelelerde (TK. mad. 21/2) doğan iş ve işlemlerle ilgili olarak uygulanan faizdir.<sup>(27)</sup>
- Adi işlerde faiz ise, ticari işler dışındaki işlere uygulanan faizdir.

#### IV. TİCARİ VE ADİ İŞLERDE FAİZLE İLGİLİ OLARAK 3095 SAYILI KANUNLA GETİRİLEN SİSTEM.

Türk hukukunda faizi düzenleyen esas norm, "Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun" başlığını taşıyan ve kısaca "Faiz Kanunu" olarak adlandırılan 3095 sayılı metindir. Faiz Kanunu 8 madde ve 1 geçici maddeden oluşmaktadır<sup>(28)</sup> ve 19.12.1984 yılından beri yürürlüktedir.

Faiz Kanunu'nun, faize ilişkin temel ve esaslı düzenlemelerin yer aldığı ve bu müesseseyi tümüyle düzenleyen bir norm olarak algılanmaması gerekir. Kanunla esas itibariyle Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanununda yer alan, ana para ve temerrüt faizi oranları yükseltilmiş ve bu oranların uygulanamayacağından bahisle, faiz oranlarına ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir. Ancak getirilen yenilikler sadece oranların yükseltilmesi değildir. Getirilen yenilikleri ve Kanunun önceliklerini şöylece sıralayabiliriz.

- 22 Mart 1303 tarihli Murabaha Nizamnamesi adi işler bakımından da kaldırılmıştır.

- Ticari ve adi işler arasında faize ilişkin oransal eşitsizliğe son verilmiştir. Buna göre, miktar sözleşme ile belirlenmemişse, her iki tür işde de faiz senelik % 30 dur.

- Ticari işlerde temerrüt faizi oranı ile ilgili olarak esnek bir sistem belirlenmiştir. Alternatif olarak T.C. Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faiz oranı<sup>(29)</sup> esas alınmak suretiyle, faiz miktarının ekonomideki gelişmelerin gerisinde kalması engellenmiştir.

- Aynı sistem, Kanunda 23.11.1990 tarihinde yapılan bir değişiklikle yabancı para birimi üzerinden borçlanmalar içinde getirilmiştir. Sözleşme ile

(27) 11. HD., 5.5, 1992 t, E. 6904, K. 5898: "Bir taraf için ticari olan iş faiz uygulaması bakımından diğer taraf içinde ticari iş sayılır", (Batider, C.XVI, S.2, s. 167).; TD.15.3.1958, E.311, K.761: "Taraflardan biri için ticari nitelikte olan iş diğer taraf için de ticari iş sayılacağından tacir olmayan taraf ticari faiz hükümlerine tabidir", (AD. 1958, S.5-6, s.396)

(28) Kanun ilk önce 7 madde olarak yayınlanmış, ancak 3678 s. Kanunla yabancı para borçlarında faize ilişkin 4/a maddesi eklenmiştir.

(29) 11.HD., 1.10.1992 t. E.3959, K.9384: "3095 sayılı Kanun md. 2/III, TTK. md. 1461/III hükmünü askıya almıştır. Bu nedenle 3095 s. Kanun'un anılan hükmüne göre reeskont faizine karar verilmesi mümkünken iskonto faizine karar verilemez.", (Batider, C.XVII (1993), S. 1, s. 132)



aksi öngörülmemişse, yabancı para borcunun ödenmesinde temerrüde düşülmesi durumunda, Devlet bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı esas alınacak ve bunun üzerinden temerrüt faizi ödenecektir.

- Mürekkep faiz yasağı yinelenmiş, fakat Ticaret Kanunundaki hükümleri saklı tutulmuştur.

- Diğer kanunların bu Kanunda öngörülen orandan daha fazla temerrüt faizi ödenmesine ilişkin hükümleri saklı tutulmuştur.

Aslında 3095 sayılı Kanunla getirilen düzenleme yetersiz olup, hukukumuzda faize ilişkin kargaşaya son vermiş değildir<sup>(30)</sup>. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, faize ilişkin düzenleme sadece bu Kanun hükümleri olmayıp, konuya ve faiz oranlarına ilişkin birçok temel düzenleme diğer kanunlarda yer almaktadır. Bu sebeptendir ki faiz alacağının temel esaslarına dair yukarıda yapılan açıklamalara ilaveten aşağıdaki açıklamalarımızda 3095 sayılı Kanun ve yaklaşık 10 yıllık uygulaması esas alınacak, adi ve ticari işlerle ilgili farklılıklara da değinilecektir.

### 1) Kural sözleşme serbestisi prensibidir.

Faiz Kanununda faiz oranları ile ilgili olarak anlaşma olup olmamasından hareketle düzenleme yapılmış, anlaşma bulunduğu takdirde bu hükümlerin öncelikle uygulama alanı bulacağı hükme bağlanmıştır. Böylece, özel hukuka hakim irade serbestisi prensibi gereği taraflar gerek ana para faizini, gerekse temerrüt faizi oranlarını 1. maddede öngörülen faiz oranlarının üstünde veya altında olmak üzere serbestçe tayin edebileceklerdir. Kanunla getirilen faiz oranlarının serbestçe tayin edilebilmesi kuralının getirdiği bir diğer yenilik ise, bu kuralın adi işlerde faizle ilgili olarak da geçerli bulunmasıdır. Çünkü, Faiz Kanunu ile adi işlerde % 9 sınırlama getiren Murabaha Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Faiz serbestisi prensibi hem adi işler bakımından, hem de ticari işler bakımından mutlak değildir. Faiz serbestisine sınır getiren yasal düzenlemeler mevcut olduğu gibi,<sup>(31)</sup> bu serbestinin hukukuna genel prensipleri ışığında sınırlandırılması imkanı da mevcuttur.

Bu aşamada tartışılması gereken önemli bir sorun, tarafların fahiş olduğu iddiası ile bu serbestiye bir sınır getirip getiremeyecekleridir. Bu ko-

(30) Eleştirel bir inceleme için bkz. DEMİR, s. 500 vd., özellikle 504 vd.; Ayrıca bkz.: BARLAS, s. 159 vd.

(31) Faiz serbestisine sınırlama getiren önemli yasal düzenlemelere örnek olarak; TK 587, 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanunu, 3146 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu, Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname kapsamındaki işlerle ilgili olarak getirilen sınırlandırmalar sayılabilir, Ayrıca bkz. DOMANIÇ, s. 36 vd.

nuda Kanunî bir sınırlamanın mevcut olması durumunda bir sorun sözkonusu değildir. Bunların dışında, fahiş olduğu iddiası ile bir tenkis talebinin sonuçlarını ise adi ve ticari işler bakımından ayrı ayrı incelemek gerekir.

Adi işlerle ilgili olarak faiz borçlusunun, iradeyi sakatlayan hata, hile, ikrah (BK.mad. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30) hükümleri ile gabin (BK. mad.21) hükmüne, özellikle de BK. mad. 19/20 hükümlerine dayanmak yetkisi, hatta şartın geçersizliğini iddia ve talep etmesi mümkündür.

Ticari işler hakkında ise TK. mad. 20/2 hükmünü dikkate almak gerekir. Hükme göre, tacir ticaretine ait faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla bir tacirin gabin iddiasında bulunması, ancak müzayaka hali ile ilgili olarak mümkün olabilir.<sup>(32)</sup> Ancak tacirde olsa borçlunun BK. mad. 19/20 hükümlerine dayanacağı muhakkaktır.<sup>(33)</sup> Nitekim doktrinde, çok yüksek faizin cezai şart hükümleri gereği hakimin takdiri ile tenkis edilebileceği ileri sürülmektedir.<sup>(34)</sup>

Sorunla ilgili olarak tacirler açısından TK. mad.1466 hükmünün de gözönünde bulundurulması gerekir. Buna göre, kanun ve yetkili makamların kabul etmiş oldukları en yüksek haddi aşan mukaveleler en yüksek had üzerinden yapılmış sayılacak, BK. mad. 20 hükmüne binaen şart tümüyle kaldırılmayacaktır.

## 2) Ticari ve adi işlerde faize hak kazanılması

3095 sayılı kanunda yer alan bir diğer önemli prensipte; sözleşme ile şart edilmemiş olması halinde ana para faizine hak kazanılamayacağıdır. Ancak istisnai bazı hallerde şart edilmemiş olsa dahi faize hak kazanılabilecektir. Bu istisnai haller;

a) Tacir olan veya olmayan kimseye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir, verdiği avanslar ve yaptığı masraflar dolayısıyla ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır, (TK. mad. 22).

b) TK. mad. 82/1 b. 5 hükmü gereği cari hesabın alacak kısmına kaydedilen tutarlar için mukavele veya ticari teamüller gereğince alındıkları günden itibaren faiz işler.

c) BK. mad. 307/2 gereğince, taraflar arasındaki ödünç akdi ticari iş niteliğinde ise şart edilmemiş olsa dahi ana para faizi verilmesi gerekir.

d) Bazı adi avanslara da ticari avanslarda olduğu gibi, anlaşmaya gerek olmaksızın, ödeme gününden itibaren kanunen faiz yürütülmektedir, (BK. mad.394, 413/1, 422, 527))<sup>(35)</sup>

(32) POROY Reha, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 1988, s. 555.; KARAYALÇIN, Yaşar: s. 220

(33) HGK. 20.3.1974 t., E.970/1053, K.974/222, YKD. C. II, S: 1, s. 11 vd..

(34) OĞUZMAN, s. 316.; TANDOĞAN, s. 305 vd.

(35) DOMANIÇ, s. 37.

### 3) Ana para faizi

a) Sözleşme Serbestisi prensibi gereği taraflar faiz oranını serbestçe kararlaştırabileceklerdir. Ana para faizi tespit edilirken faiz serbestisi ile ilgili yukarıda I numara altında verilen açıklamalar aynen geçerlidir. Yalnız sözleşme ile kararlaştırılmış olunmasa dahi kanun hükümleri gereği faiz ödenmesi gereken haller mahfuzdur, (TK. mad.22, 88/1, b.5, BK.307/2, 394, 413/1, 422, 527).

b) Mukavele ile faiz öngörülüp oranı belirlenmeyen veya kanunen ana para faizi öngörülen hallerde, 3095 sayılı Kanununun mad.1, f.1 hükmü gereği ana para faizi oranı % 30'dur. Ancak aynı hüküm gereği, Bakanlar Kurulu, ekonomik şartları dikkate alarak bu oranı % 80'i miktarında artırma veya eksiltme hakkını haizdir. Buna göre faiz oranı asgari % 6 olup, azami %54'e kadar çıkabilecektir. Başka hüküm bulunmadıkça Bakanlar Kurulunun bu konudaki kararı alındıkları yılı takip eden yıldan itibaren işleyecektir.

c) TK. mad.9/1 hükmü ve BK. mad.72 hükümleri gereğince faizin işlemeye başladığı tarihte ödeme yerinde benzer muameleler için daha yüksek faizler ödenmekte ise, bu faiz oranları esas alınacaktır. Burada 3095 sayılı Kanununun 5. maddesinin 2. fıkrası ile ilgili olarak tereddüte düşmemek gerekir. Yukarıda da belirtildiği üzere diğer kanunlarda yer alan faizle ilgili temel prensipler değişmemiş, sadece faiz oranları değiştirilmiştir.

d) Ana para faizi ile ilgili olarak gözönünde bulundurulması gereken diğer bir hususuta, faiz serbestisi prensibini sınırlayan ve yukarıda açıklanan sınırlamaların burada da geçerli bulunduğuudur. TK. mad. 1466 hükmü gereği Bankalar Kanunu, Ödünç Para Verme İşleri Kanunu, Tasarruf Sandıkları ve Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunları ile öngörülen sınırlamalar üzerindeki ana para faizine ilişkin anlaşmalar, öngörülen faiz oranları üzerinden yapılmış sayılacaktır.

### 4) Temerrüt Faizi

a) Ana para alacağından farklı olarak temerrüt faizinde talep edilebilirlik için sözleşme ile kararlaştırma mecburiyeti yoktur. Mahiyet itibariyle temerrüdün şartları<sup>(36)</sup> gerçekleştiği takdirde ayrıca zararı ve miktarını isbata gerek olmaksızın belirli meblağın borçlusu için temerrüt faizi ödemek mükellefiyeti doğar.

b) Ana para faizinde olduğu gibi temerrüt faizinde de taraflar faiz oranlarını serbestçe tayin edebilecektir, (Faiz K. mad.2; TK. mad. 1461 in TK. mad.8'e atfı gereğince). Sözleşme serbestisi ile ilgili olarak yukarıda ifade ettiğimiz sınırlamalar burada da geçerlidir. İrade serbestisi mutlak olmayıp hukukun genel prensipleri ve emredici hükümlerle sınırlıdır.

(36) ÖÇAL, s. 41 vd.

c) Temerrüt faizi oranları, ticari işler için TK. mad.9, adi işler için ise BK. mad.103 de düzenlenmişti. Buna göre ticari işlerde kanuni temerrüt faizi % 10 (TK. mad.9/2), adi işlerde % 5 (BK. mad. 103, TK. 1461) şeklindeydi. Ancak, 3095 sayılı Kanunla (mad.2) % 30 oranına yer verilmiştir. Ayrıca, Bakanlar Kurulu'na ekonomik şartları dikkate alarak bu oranı % 80 nisbetinde artırma veya eksiltebilme yetkisi tanınmıştır.

Temerrüt faiz oranları ve uygulaması ile ilgili bir tartışma kambiyo senetlerine gecikme faizinin yürütülmesi ile alakalıdır. TK. mad. 637-638. maddelerinde hamilin vadenin gelmesinden itibaren % 10 hesabiyle faiz talep hakkı olduğu ifade edilmektedir. Bu düzenleme TK. 690. madde atfıyla bonoda, TK. mad. 722 atfı ile çekte geçerlidir. Faiz Kanunu ile TK.nundaki faiz oranları değiştirildiğinden buradaki % 10'un % 30'a yükseltildiği açıktır.<sup>(37)</sup>

d) Taraflar temerrüt faizi oranını serbestçe tayin etmek yetkisini haizdirler. Fakat, mukavele ile faiz şart edilmemiş veya faiz şartına yer verilmeyle birlikte oranı tespit edilmemişse, yıllık faiz oranı % 30 dur. Böylece, 3095 sayılı Kanunla hem ana para-temerrüt faizi oranları arasındaki fark kaldırılmış, hem de adi ve ticari işlerde temerrüt faizi oranı aynı ölçüde tespit edilmiştir.

Faiz Kanunu mad.2/f.2 hükmü gereği Bakanlar Kurulunun ekonomik şartları dikkate alarak artırma ve eksiltme suretiyle tespit ettiği oran temerrüt faizleri içinde geçerli olacaktır.<sup>(38)</sup>

e) Ticari işler bakımından Faiz Kanunu mad.2/f.3 de temerrüt faizi ile ilgili olarak farklı bir düzenleme getirmiştir. Buna göre, kural olarak ticari işlerde de temerrüt faizi oranı aksi sözleşme ile kararlaştırılmadığı takdirde % 30 dur. Fakat sözleşme ile bu oranın üstünde bir faiz kararlaştırmak imkanı olduğu gibi, ödeme yerinde ve ödeme zamanındaki banka iskontosu % 30 dan yüksek olması halinde temerrüt faizi, T.C. Merkez Bankasının kı-

(37) REİSOĞLU, s. 20.; ARKAN, s. 73. Ancak Yargıtay'ın bir kararı olumsuz yöndedir: "... TTK. 1461. maddesi sadece 9. maddeye atıf yapmakta ve genel ticari faiz maddesi yönünden tamamlayıcı hükümler niteliğini arz etmektedir.

TTK.nun 637 ve 722. maddeleri ise (özel hüküm) niteliğinde bulunmaktadır. Özel hüküm mevcut olduğu takdirde genel hükümlerin uygulanması mümkün değildir. Kanun koyucu, 637 ve 638. maddelerinde kambiyo senetlerinde temerrüt faizi yönünden genel hükümden 9. maddeye gönderme yapmayı özellikle 10'u belirlemiş olmakla, özel bir uygulama yapılmasına işaret etmiş bulunmaktadır...Diğer yönden TTK. 1461. maddesinin kambiyo senetlerine uygulanmasına imkan verildiği takdirde ve senedin müteaddit cirolar görmesi halinde, senedin ödenmemesinde bir kusuru olmayan, fakat senedin kabulünde ve ödenmesinde meydana gelen bir aksama sebebiyle senedi ödemek durumunda olan müracaat borçlusunun durumu ağırlaşacaktır. Bu yönden dahi kambiyo senetlerinde temerrüt faizine TTK. 1461. maddesinin uygulanması mahzurlu bulunmaktadır" (11.HD.22.6.2984, t. E.2557, K.3693, ERİŞ, C.II, s. 475/476).

(38) BARLAS, s. 152.

sa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faiz oranına göre istenebilecektir. Ancak bu faiz oranının uygulanabilmesi için dava veya takip yolu ile talep edilmesi gerekir. Alacaklı talep etmediği takdirde hakim re'sen bu oranlarla faize hükmedemez. Davacının talebinde mutlaka "T.C. Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faizi oranına" göre tabirini kullanmak zorunda değildir. Ancak en azından bu yönde bir talebin bulunduğu kullanılarak lafızdan anlaşılması gerekir. Örneğin Yargıtay, "iskonto faizi"<sup>(39)</sup> veya "en yüksek ticari faiz"<sup>(40)</sup> talepleri ile kastedilenin reeskont faiz oranı olduğu sonucuna varmıştır.<sup>(41)</sup>

Düzenlemeden anlaşılacağı üzere burada iki ölçüye yer verilmiştir. Bunlardan ilki "ödeme yeri ve zamanındaki banka iskonto oranı" ikincisi ise "kısa vadeli krediler için öngörülen reeskont faizi oranı"dır.<sup>(42)</sup> İlk ölçü ikincinin uygulanabilirliği açısından rol oynar. Şöyleki, şayet ödeme yeri ve zamanındaki banka iskontosu % 30 un üzerinde ise, bu iskonto oranı değil, Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faizi oranı temerrüt faizi olarak hesap edilecektir. Reeskont faizi oranı belirlenirken, eğer alacağın muaccel olması ile dava tarihi arasında değişken reeskont faiz oranları sözkonusu ise bunlardan en yükseği dikkate alınacaktır<sup>(43)</sup>.

Bankaların iskonto oranları serbest ve değişken olduğundan ve reeskont faiz oranı da Merkez Bankası tarafından muhtelif zamanlarda değiştirildiğinden, her somut olayda ödeme zamanındaki banka iskontosu oranı ve reeskont oranının ne olduğunun ilgili yerlerden T.C. Merkez Bankası sorulması yahut bilirkişilerce belirlenmesi gerekir. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir<sup>(44)</sup>.

Faiz Kanununun 2/III. maddesinde getirilen bu hükme binaen, taraflar arasında sözleşme olmasa bile, kısa vadeli reeskont faiz oranı üzerinden te-

(39) 11.HD., 18.5.1987 t., E.1144, K.3005: Yüksek Mahkeme İskonto oranı talebini reeskont faiz oranı olarak gören yerel mahkeme kararını onamıştır, (Yayınlanmamış bu kararı Barlas, s.155, dipn. 458 de zikretmektedir).

(40) 11. HD., 20.2.1989 t., E.4141, K.965.: "Davacının talep ettiği temerrüt faizi, dava dilekçesinde "en yüksek ticari faiz" olarak ifade edilmektedir. Bunun T.C. Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faiz oranı olduğunun kabulü gerekir.", (Batider, C.XIV, S:4, s.99/100).

(41) BARLAS, s. 155/156 da "kanuni faiz", "temerrüt faizi", "kanuni temerrüt faizi" veya "kanunda öngörülen faiz" gibi ibarelerin reeskont faizi oranı olarak kabul edilemeyeceğini söylemektedir.

(42) Kavramlarla ilgili olarak bkz.: YASAMAN, Hamdi : Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Yeni Düzenleme, PSPD, Şubat 1985, S. 72, s. 21

(43) 11. HD., 1.5.1989, t. E.7238, K. 2676.: "Asıl alacağa, T.C. Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faizinin uygulanmasında, faiz oranının alacağın muaccel olmasından dava tarihine kadar geçen zaman içerisinde değişip değişmediği araştırılmalı ve değişim ise bu oran belirlenerek birikmiş faiz miktarı hesaplanmalıdır", (Batider, C.XIV, S:4, s. 100/101).

(44) 11.HD., 18.6.1990, E. 4885/K.4859: "Temerrüt faizine ilişkin reeskont faiz oranı ya Merkez Bankasından sorulur veya Resmi Gazete'den incelenmek suretiyle gün ve sayısı gösterilerek karara bağlanır", (ERİŞ, C.I., s. 134).; 11.HD., 6.3.1979, T. 1639/1919, Anıldığı yer : GÜRBÜZ, Hulusi, Bankalarla Ticari Senetler İlişkisi, s. 104, dipn. 104

merrüt faizi istenebilecektir. Yargıtayın bazı kararlarında(45) (12. HD., 16.2.1981, t. 1980/9514, K.1981/1448, YKD. C. VII, S. 5, s. 619) reeskont faiz oranının uygulanmasını anlaşma şartına bağlı tutan görüşü geçerliliğini yitirmiştir(46). Ayrıca böylece, senedi ciro yolu ile alan meşru hamil de ayrıca anlaşma şartı aranmaksızın reeskont faizi üzerinden(47) temerrüt faizi talep edebilecektir

f) 3095 sayılı Kanununun 4. maddesinde "Diğer Kanunların, bu Kanunda öngörülen orandan fazla temerrüt faizi ödenmesine ilişkin hükümleri saklıdır" hükmüne yer verilmiştir. Buna göre özel kanunlardan daha fazla faiz oranlarının tespit edilmiş olduğu hallerde talep edilmesi şartı ile bu oranlar uygulanacaktır. Şayet talep edilmemişse 3095 sayılı Kanunda öngörülen % 30 luk faiz oranı uygulama alanı bulur.

Bu hususta başlıca şu kanun hükümleri zikredilebilir.

aa) Kat Mülkiyeti Kanunu 90. maddesi, müşterek masraflara katılmakta temerrüde düşen kat maliklerine ayda % 10 gecikme tazminatı uygulanacağını,

bb) 1475 sayılı İş Kanununun 14. maddesinin 11.fıkrasında "Kıdem tazminatının zaminında ödenmemesi sebebiyle açılacak davanın sonunda hakim gecikme süresi ile ödenmeyen süreye göre mevduata uygulanan en yüksek faizin ödenmesini hükmeder."

cc) 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun 61. maddesinde "Toplu iş sözleşmesine dayana eda davalarında ifaya mahkum edilen taraf temerrüt tarihinden itibaren, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizi ödemeye mahkum edilir"

hükümlerini amirdir.

g) Temerrüt faizi oranları ile ilgili önemli bir diğer hükümde Faiz Kanunu mad. 2/4 de yer almaktadır. Buna göre, temerrüt faizi miktarı sözleşmede kararlaştırılmamış olduğu hallerde, akdi faiz miktarı bu belirlenen oranların üzerinde ise, temerrüt faizi akdi faiz miktarından az olamaz.

(45) "Takip dayanağı senetler lehtar (Kayısı A.Ş) tarafından takip yapan A. bankasına teminat cirosu ile verilmiştir. Bu nedenle TTK. 1461. maddesi uygulanmaz. Alacaklı hamil bankanın cirantası olan senet lehtarı ile aralarındaki kredi mukavelesi ile bu sözleşmenin tarafı olmayan senet keşidecesini sorumlu tutmak mümkün değildir. Akit, taraflarını ilgilendirir."

(46) Tandoğan, s. 325.; Yargıtay 12.HD. özellikle ticari senetleri teminat cirosu ile alan bankaların, kredi sözleşmesinde taraf olmayan keşideci veya müracaat hamillerinden cari reeskont faiz oranı üzerinden temerrüt faizi istenemeyeceği yönünde karar veriyordu, (12. HD. 19.12.1978, E.10118, K.10471.; 6.2.1979, E.11261, K.1617, Batide, t. C.XI, 1981, S.2, s.44, 45.).

(47) "Tarafları sıfatları itibariyle tacirdirler. Bizatihi kambiyo senedi keşidesi ve ona dayanılması ticari iş ve dava niteliğindedir. Bu durumda 3095 sayılı Kanununun 2. maddesi hükmü gözetilmek suretiyle alacaklının ticari işlere ait temerrüt faizi olarak ödeme zamanındaki reeskont faiz oranına göre faiz isteyebileceği nazaran alınmaksızın sadece 1. madde hükmü uyarınca sonucu gidilmesi isabetlidir.", (12. HD. 23.3.1987, E.8207, t. K.3924, ERİŞ C II, s.477)

Temerrüt faizi ile ilgili bu açık hükme rağmen aksi durumla ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Acaba anlaşma temerrüd faizi oranını içeriyor fakat ana para faizine ilişkin bir orana yer vermiyorsa ana para faizi oranı ne olacaktır? Bu durumda doktrinde, temerrüd faizi oranının ana para faizi olarak uygulamanın hakkaniyete uygun düşmeyeceği, doğru olanın bu halde Faiz Kanunu'nda öngörülen faiz oranının ana para faizi olarak uygulanması olduğu ifade edilmektedir.<sup>(48)</sup>

### 5) Bileşik (Mürekkep) Faiz

3095 sayılı Kanununun 3. maddesinde mürekkep faize ilişkin düzenleme "Kanuni faiz ve temerrüt faizi hesaplanırken mürekkep faiz yürütülemez. Bu konuya ilişkin Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklıdır" şeklindedir. Aslında bileşik faizle ilgili bu yasak sadece 3095 sayılı Kanuna münhasır olmayıp, BK. mad. 104/3, 308/II ve TK. mad.8/2 de yer almaktadır. Domanıç'ın haklı olarak belirttiği üzere 3095 sayılı Kanunun bu düzenlemesi aslında yersiz bir müdahaledir.<sup>(49)</sup>

Bileşik faizle ilgili bu yasak adi işlerde mutlak olarak geçerli olmasına rağmen<sup>(50)</sup>, ticari işlerle ilgili olarak bir takım kanuni istisnalar söz konusudur, (TK. mad.8/II, Faiz Kanunu mad. 3) Şöyle ki,

aa) Cari hesap mukavelesi varsa bileşik faiz söz konusu olabilir, (TK. mad.8/2, 94/1). Ancak hesap devrelerinin üç aydan aşağı olmaması gerekir. Buna göre, cari hesapta alacak kısmına kaydedilen alacaklar için sözleşme veya ticari teamüller gereğince alındıkları günden itibaren faiz işletilir, (TK. mad. 88/b.5). İşte bu faizlerden asgari 3 aylık devrelerin faizleri hesap edilerek ana paraya eklenir ve bu faizler de ana para ile birlikte faiz getirir. Cari hesap devresi sonunda çıkarılan bakiyenin kabulü ile borç yenileneceğinden, Doktrinde burada tam ve teknik anlamı ile bir mürekkep faizin bulunmadığı ifade edilmektedir.<sup>(51)</sup>

bb) İkincisi, borçlu bakımından ticari iş mahiyetini haiz ödünç sözleşmeleridir. Bunun anlamı ödünç alanın tacir ve paranın da ticari işletme ile ilgili olarak alınmamasıdır. Burada da asgari 3 aylık devreler faizi hesaba katılmak suretiyle mürekkep faize konu olur, (TK. mad.8/1). Acaba ödünç olarak alınan meblağın geri ödenmesinde temerrüt halinde işleyecek temerrüt faizine de temerrüt faizi işleyeceği kararlaştırılmışsa bu sözleşme geçerli olacak mıdır? Doktrinde Faiz Kanununun 3/1 maddesi ve emredici

(48) DOMANIÇ, s. 43.

(49) DOMANIÇ, s. 45.

(50) BK. mad. 104/1'de sınırlı bir istisnaya yer veriliyorsa da, buradaki istisna sadece ana para faizi ile ilgili olup, temerrüt faizi bu kapsamda değildir, (TÜRK, s.169)

(51) TEKİNALP, § 38, N.55.; ARKAN, Ticari İşletme Hukuku, Ankara 1993, s. 76.

nitelikteki BK. mad.104/III hükmünün açık ifadesi karşısında bunun mümkün olmaması gerektiği haklı olarak belirtilmektedir.<sup>(52)</sup>

cc) Ticari işlerle ilgili diğer bir bileşik faiz hali ise, TK. mad.637 ve 638. maddelerinde sözkonusu olan poliçe hamilin de müracaat hakkını kullanması da gözükür. Buna göre, kambiyo senedi hamili veya ödeme yapan müracaat borçlusunun talep ettiği bedelin içerisinde temerrüt faizi de vardır ve bunlar üzerinden ayrıca bir temerrüt faizi talep edilmektedir.

Bu tür bir düzenleme aynı zamanda temerrüt faizine faiz yürütülemeyeceği kuralına da bir istisna teşkil etmektedir. Bilindiği üzere temerrüt faizine faiz yürütülemeyeceği ilişkin BK. mad.104/III hükmü emredici niteliktedir ve aksine önceden yapılan sözleşme hükümleri geçerli değildir. Zaten BK. mad 104/III deki hükmü büyük çoğunluk, temerrüt faizi için takip ve dava tarihinden itibaren de faiz istenemeyeceği biçiminde anlamaktadır. Ancak doktrinde ve Yargıtay uygulamasında, sonradan yapılan bir sözleşme ile işlemiş temerrüt faizlerinin ana paraya eklenmesi suretiyle ortaya çıkan meblağa üzerinden tekrar faiz yürütülmesine imkan tanımaktadır.<sup>(53)</sup>

## 6. Yabancı para borçlarında faiz

3095 s. Kanun'a 23.11.1990 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 3678 s. Kanun'la 4/a maddesi eklenmiştir. Bu madde ile üzerinde yoğun tartışmaların olduğu yabancı para borçlarına uygulanacak ana para ve temerrüt faizi oran ve şartları düzenlenmiştir. Getirilen sisteme göre; sözleşme ile daha fazla akdi (ana para) faizi veya gecikme faizi kararlaştırılmadığı hallerde, yabancı para borcunun faizinde, Devlet bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı<sup>(54)</sup> uygulanacaktır. Hüküm sadece anlaşma ile para borçlarının kararlaştırılmasına yönelik değildir. Dolayısıyla kambiyo senedi yabancı para üzerinden kararlaştırılmışsa alacaklı yine aynı imkandan yararlanacaktır.

Burada en yüksek faiz oranı tespit edilirken, birden çok devlet bankası içinden bir yıllık mevduata en yüksek faizi uygulayan bankanın, o yıl içerisinde uyguladığı en yüksek faiz oranı esas alınacaktır.<sup>(55)</sup>

Yabancı para borcunun Türk parası üzerinden istenmesi, borcun yabancı para borcu niteliğini değiştirmemektedir. Anılan sebepledir ki, alacak yabancı para üzerinden değilde Türk Lirasına tahvil edilerek isteniyorsa;

(52) TANDOĞAN, s. 316; BARLAS, s. 181

(53) 15. HD. 22.4.1989 t., E.3466, K.2141, YKD 1989, C.15, S.8, s. 1158-1159.; TÜRK, Hikmet Sami, Temerrüt Faizi, Bileşik Faiz Yöntemiyle Hesaplanabilir mi? 10. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, s. 183.; ARKAN, s. 77.

(54) 11. HD. 25.2.1993, t. E.7684, K.1211, YKD 1993, C.19, S.6, s. 884-885.

(55) BARLAS, s. 158



önce en yüksek döviz mevduat faiz oranı uygulanarak faiz miktarı hesap edilecek, daha sonra da bu bedel ana para ile birlikte cari kur üzerinden Türk parasına çevirilecektir.<sup>(56)</sup> Cari kurun belirlenmesinde BK.nun 83. maddesinin 3. fıkrası gözönünde bulundurulmalıdır. Buna göre, eğer sözleşmede aynen ödeme şartı bulunmuyorsa, alacaklı, borcun vade veya fiili ödeme günündeki rayice göre Türk parası ile ödenmesini isteyebilecektir. Anılan hüküm, alacaklının kur değişikliklerinden zarar görmemesini temine yöneliktir.

## V. Faizin Başlangıcı

### 1) Temerrüt faizinde

#### a) Kural

Gerek 3095 sayılı Kanun ve gerek Borçlar Kanunu'nda temerrüt faizi ile ana para faizinin başlangıcına ilişkin temel ve açık bir düzenleme yoktur. Ancak bu yönde açık bir düzenlemenin olmaması önemli bir eksiklik değildir<sup>(57)</sup>. Zira, Kanunun sistematigi içerisinde bu husus açıkça temerrüt olgusuna bağlanmıştır. Dolayısıyla temerrütten önceki bir tarihten başlayarak faiz yürütülmesine ilişkin bir anlaşma hükmünün caiz olmaması gerekir<sup>(58)</sup>.

Temerrüt faizi, prensip itibariyle borçlunun temerrüde düştüğü günü takip eden günden itibaren işlemeye başlar<sup>(59)</sup> ve borcun ifası tarihine kadar devam eder., (11.HD., 15.6.1989, t. E.6016, K.3643, İKİD, C.29, S.346, s.6756). Borçlunun temerrüdü ile ilgili durum belirlenirken öncelikle BK. mad.101 hükmünün dikkate alınmalıdır, (TK. mad.10, BK. mad. 101/2). Buna göre; bir borç muaccel ise<sup>(60)</sup>, bu takdirde borçlu alacaklının ihbarı ile temerrüde düşecektir. Ancak ödeme için bir vadenin kararlaştırıldığı durumda veya yapılan ihbarda böyle bir vade belirlenmiş ol-

(56) KARAYALÇIN, Yaşar, Yabancı Para Borcunun Vadede Ödenmemesi İle İlgili Problemler, 4. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1987, s. 214.; BARLAS, s. 158.

(57) ÖÇAL, s. 52.,

(58) 11.HD., 29.1.1973 t., E.5433, K.137, (RKD. 1973/9-11, s.390). Karar OĞUZMAN, s.317, dipn. 123 de zikredilmiş ve oradan alınmıştır.

(59) 9.HD., 8.10.1992 t., E.3403, K.10973.: "Kıdem tazminatı için faizini başlangıcı hizmet akdinin fesih tarihidir. Bu hak türü için ayrıca temerrüde düşürme sözkonusu değildir."

10. HD., 26.10.1993 t., E..5672, K. 11533: "Rücu davalarında (sigortada) faizin başlangıç tarihi, gelirler yönünden onay, masraflar yönünden ödeme günüdür.", (YKD., C.XX, S. 4, s. 583)

(60) 12.HD., 1.2.1983 t., E. 10237/K.539: "Temerrüt faizi borçlunun temerrüde düştüğü günden itibaren hesaplanır. Alacağın muaccel olması ile borçlunun temerrüdü aynı şeylerdir. Diğer bir deyimle, muaccel borcun borçlusu mutlaka mütemerrit sayılmaz. ...asil borcun yerine getirilmesi için belirli bir gün tayin edilmemiş ise ancak bu takdirde alacaklının ihtarının gerekli bulunduğu ortaya çıkmaktadır.", (ERİŞ, C:I., s. 167).

ması halinde, salt bu günün dolması ile ayrıca bir işleme gerek kalmaksızın bu günü izleyen günden itibaren faiz işler<sup>(61)</sup>.

Temerrüt faizi tespit edilirken, takibe konu para alacağının ya bir senede bağlı bulunmakta ve muayyen bir vadeyi ihtiva etmekte yahut belirli bir vade sözkonusu olmaksızın senetsiz dava ve takip konusu yapılmaktadır. Şayet alacaklının talebi bir senede dayanıyor ve senette yer verilen vade tarihinden itibaren talep sözkonusu ise, dava veya takipte vadeden itibaren faize hükmedilecektir. Ancak alacaklı vadeden itibaren faiz talebinde bulunmaksızın sadece faiz talebinde bulunmuşsa temerrüd faizinin hesabında hangi tarihin esas alınacağı uzun süre tartışma konusu olmuştur. Yargıtay, İsviçre Federal Mahkemesinin aksine, bu takdirde faizin başlangıcı olarak takip veya dava tarihini esas almıştır.<sup>(62)</sup>

Ticaret Kanunu'nun 10. maddesinde belirli bir vade yoksa, faizin ihtar gününden itibaren işlemeye başlayacağı hükmü yer almaktadır. İhtar gününün yukarıda ifade edildiği şekliyle ihtarla verilen mehlin bitimini takip eden gün olarak anlaşılması gerekir. Eğer ihtar yapılmış ancak bir süre tayin edilmemişse temerrüt faizinin bu ihtarın borçluya ulaştığı tarihten itibaren işlemesi gerekir.

İhtarın şekli, şartları, ihtara lüzum kalmayan haller belirlenirken Borç Kanundaki hükümler gözönünde bulundurulur. Doktrinde kabul edilen görüş ihtarın bir şekle bağlı olmadığı yönündedir. Böyle bir görüş zaten BK. mad.11 yer verilen "akdin sıhhati, kanunda sarahat olmadıkça hiçbir şekle bağlı değildir" ilkesine de uygundur. Ancak tacirler arasında diğer tarafı temerrüde düşürmek amacıyla yapılacak ihtarların mutaberiyeti, noter marifetiyle, iadeli taahhütlü mektupla yahut telgrafla yapılması şartına bağlanmıştır. Burada belirtilen şart isbat değil, sıhhat şartıdır.

## b) Kuralın istisnaları

### aa) Tacirin avans vermesi veya masraf yapması halinde durum

Özellikle Ticaret Kanununda faizin başlangıcına ilişkin münferit hükümlerde yer almaktadır. Örneğin, TK.mad. 22 hükmü gereğince, tacir olan

(61) TD. 29.1.1973 t., E. 5433, K. 137; "Temerrüdün başlangıcı sözleşmede öngörüldüğüne göre, herhangi bir ihtarnameye gerek yoktur.", (ERİŞ, C. I., s. 158/159).

(62) "Senette vade mevcutsa borç vadesinin son bulunduğu tarihte muaccel hale gelir. Borcun ödenmesi için bir ihbar yapılmışsa, ihbarda belli edilen son günün sonunda borç ödenmezse alacak muaccel olur. Alacaklı bu iki halde alacağın muaccel olduğu tarihten başlamak suretiyle faiz isteğini takip zaptına yazmışsa, faiz alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren yürütülür. Takip zaptında vade ve ihbar tarihleri söz konusu edilmeksizin faiz istenilmişse, faizin başlangıcı takip tarihidir." Yarg. İBK. 11.12.1957 t., E.17, K.29. (RG. 20.2.1958, s. 9839).

Davacı, dava dilekçesinde mücerret faiz talebinde bulunmuş olup faiz başlangıcı hakkında herhangi bir tarih göstermemiş olduğundan, faize; dava tarihinden itibaren hükmedilmesi gerekirken haksız fiil tarihinden itibaren hükmedilmesi talep dışıdır." Yarg. MGK. 12/2/1969 gün ve E. 26, K. 105. (Doğanay, Ticari Alım-Satım Akdi ve Nevileri, s. 236, dipn. 369).

veya olmayan bir kimseye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş gören tacir, yine bu kapsamda bir avans vermiş yahut bir masraf yapmışsa ödeme gününden itibaren, sözleşme varsa bu sözleşme hükümleri uyarınca, eğer sözleşme yok ise banka iskontosunun % 30 dan fazla olması kaydıyla Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont faiz oranına göre faiz talep edebilecektir. Hemen ifade edelim ki, burada sözkonusu edilen faiz temerrüt faizi değil, yapılan masraf yahut ödenen avans üzerinden kapital faizidir.

**bb) Faizlerin, işlenmiş irat taksitlerinin veya bağışlanmış paranın ödenmesinde temerrüt halinde**

BK. mad.104/f.1 de, faiz veya işlenmiş irat taksitlerinin yahut bağışladığı bir miktar paranın tediyesinde temerrüde düşen borçlunun aleyhinde temerrüt faizinin icraya veya mahkemeye müracaat gününden itibaren işlemeye başlayacağı hükümü getirilmiştir<sup>(63)</sup>.

Öncelikle burada sözkonusu edilen faiz, temerrüt dışında işlenmiş faizlerdir.<sup>(64)</sup> Çünkü temerrüt faizleri için takip veya dava tarihinden sonra dahi olsa faizin yürütülmesine imkan bulunmamaktadır.

BK. mad.104/f.1 hükmünün yedek hukuk normu olmak sebebiyle aksinin sözleşme ile kararlaştırılmasına bir engel yoktur. Dolayısıyla tarafların bu tarihi öne, örneğin temerrüt tarihine almalarına bir engel yoktur. Ancak aksine bu tür sözleşmeler, cezai şart hakkındaki hükümlere binaen tenkis edilebilecektir, (BK. 104/2, BK. mad.161/3).

Ticaret Kanunu'nun 24. maddesinde bu tür tenkis imkanı, tacir sıfatını haiz borçlu bakımından kaldırılmıştır. Dolayısıyla tacir, örneğin kararlaştırılan faizin fahiş olduğu iddiası ile tenkisini talep edemeyecektir. Ancak, Yargıtay HGK. 20.3.1974 tarihli bir kararında, cezai şartla ilgili olmak üzere haklı olarak buna bir istisna getirmiştir. Karara göre, kararlaştırılan oranın borçlunun ekonomik mahvına sebep olacak derecede ağır ve yüksek olması durumunda, fahiş miktarı ahlak ve adaba aykırı sayılarak tamamen veya kısmen iptal edilebilecektir.<sup>(65)</sup> Aynı sonucun faiz bakımından da kabulüne bir engel yoktur.

(63) "Borçlu, mütemerrit duruma düştüğü için tahsiline hükmedilen esas borç hakkında temerrüt tarihinden itibaren faiz yürütülmüş ise de, borçlunun temerrüde düşmesi dolayısıyla tahakkuk eden cezai şart için de BK. nun 104/1. 1 gereğince mahkemeye müracaat tarihinden itibaren ancak faiz hükmolunması gerekirken aksine karar verilmesi doğru değildir. TD. 25/2/1966 9. ve E. 1964/4261, K. 1960/901, DOĞANAY, Ticari Alım-Satım Akdi, s. 239, dan 374.

(64) ÖÇAL, s. 60, dpn. 89.

(65) Yarg. HGK. 20.3.1974, t. E. 1970/T-1053/K.222 (ERİŞ, C.I, s.257)

## 2) Ana para faizlerinde

Ana para faizinin başlangıcı ile ilgili olarak Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunda bir hüküm yoktur. Taraflar ana para alacağına ilişkin faizin başlangıcını serbestçe tayin etmek hakkını haizdirler. Ancak sözleşme ile ana para faizi öngörülmüş, fakat faizini başlangıcına ilişkin bir hükme yer verilmemişse asıl borcun doğumu ile faiz borcununda doğduğunun kabulü gerekir.

## YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ARKAN Sabih, Ticaret İşletme Hukuku, Ankara 1993.
- BARLAS Nami, Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, İstanbul 1992.
- DEMİR Nevin, 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunun Uygulama Alanı ve Eleştirisi, İBD, C.60, S.6-8-9, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s. 500-508.
- DOĞANAY İsmail, Ticari Alım-Satım Akdi ve Nevileri, Ankara 1993.
- DOMANIÇ Hayri, - Ticaret Hukukunun genel Esasları, 4. Bası, İstanbul 1988.  
Domaniç, - Faizle Karşılanmayan Zararların Giderilmesini Sağlayan BK. 105 ve Diğer Hükümler, İstanbul 1993.
- ERİŞ Gönen, Açıklamalı-İctihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme ve Şirketler, C.I, Ankara 1992
- FEYZİOĞLU Feyzi Necmettin, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I., İstanbul 1977.
- KARAYALÇIN Yaşar, Ticaret Hukuku, Ankara 1965.
- KARAYALÇIN Yaşar, Yabancı Para Borcunun Vadede Ödenmemesi İle İlgili Problemler, IV. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1987
- OĞUZMAN Kemal, Borçlar Hukuku Dersleri, C.I., Genişletilmiş 4. Bası, İstanbul 1987
- ÖÇAL Akar, Türk Hususi Hukukunda Gecikme Faizi, İstanbul 1965.
- POROY Reha, Ticari İşletme Hukuku, 5. Bası, İstanbul 1988.
- POROY Reha/Tekinalp , Ünal/Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 5. Bası İstanbul 1993
- REİSOĞLU Seza, Yargıtay Kararları Açısından 3095 Sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun, VIII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1991.
- ŞİRİN Şerafettin, Ticaret Hukukunda Faiz ve Uygulaması, İstanbul 1994
- TANDOĞAN Haluk, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C.II, Ankara 1987.
- TEKINALP Ünal, Banka Hukukunun Esasları, İstanbul 1988.
- TÜRK Hikmet Sami, Temerrüt Faizi, Bileşik Faiz Olarak Hesaplanabilir mi? X. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1993.
- V.TUHR Andreas, Borçlar Hukuku, 1-2, Ankara 1983 (Çeviren: Cevat Edege)
- WEBER Rolf, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Berner Kommentar, Bd. VI: Das Obligationenrecht, 1. Abteilung-Allgemeine Bestimmungen, 4. Teilband-Kommentar zu Art. 68-96 OR, Bern 1983.
- YASAMAN Hamdi, Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Yeni Düzenleme, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Şubat 1985.